

MATIJA DRONJIĆ

ZAKOPANO BLAGO U USMENOJ PREDAJI PODGORACA

Matija Dronjić
Marmontova aleja 26
HR 47000 Karlovac
mdronjic@gmail.com

UDK: 398.2(497.5 Podgorje)
821.16.09-34:39
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2008-12-29

Autor donosi prikaz usmenih predaja o zakopanom blagu koje su prikupljene tijekom terenskog istraživanja na području velebitskog Podgorja. Motivi zabilježenih predaja su raznoliki, a kako se vežu uz stvarna mjesta i osobe, stvara se dojam da su pričanja jedinstvena na ovom prostoru. Međutim, njihovi motivi su dio usmene književne tradicije velike rasprostranjenosti, među kojima se posebno ističu kazivanja o Grcima koji su davno živjeli u ovim krajevima, njihovom egzodusu uzrokovanom snijegom koji je pao u ljeti te povratku po blago koje su zakopali kada su odlazili, zmiji koja ga čuva i prokletstvu vezanom uz njega, raznim uputama za njegovo uspješno pronalaženje itd.

Gljučne riječi: usmene predaje, zakopano blago, "Grci", zmija čuvarica blaga, praslavenska mitologija

Uvod

Ovaj rad temelji se na građi prikupljenoj terenskim istraživanjem izvedenim u okviru znanstvenog projekta *Identitet i etnogeneza primorskih Bunjevaca* pod vodstvom dr. sc. Milane Černelić s Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Istraživanje je poduzeto u dva navrata, u svibnju i studenom 2007. godine, a obuhvaćeni su sljedeći lokaliteti na primorskoj padini Velebita: Markovići, Oltari, Pandore, Razbojište, Matešić Pod, Ažić Lokva, Gornja Klada, Živi Bunari, Balenska Draga, Jablanac, Guste Zidine i Vidovac Cesarički.

Kako je područje Podgorja gotovo neistraženo u etnografskom pogledu, prilikom prvog odlaska na teren pristupilo se rekognosciranju ne bi li se iskristalizirale teme za daljnja istraživanja. Iako je prikupljanje podataka bilo otežano zbog znatne depopulacije ovog kraja, tehnikom intervjua¹ ispitano je dvadesetak kazivačica i kazivača kojima ovom prilikom najljepše zahvaljujem na susretljivosti i gostoljubivosti.²

Zahvaljujući njihovom još uvijek živom sjećanju na priče koje su čuli od svojih starih za vrijeme djetinjstva i mladosti, prikupljen je znatan broj usmenih predaja³ o zakopanom blagu. Zbog promjena u tradicijskom načinu života tijekom dvadesetog stoljeća te višeg stupnja školskog obrazovanja, mnogi arhaični elementi predaja zamijenjeni su novim saznanjima ili su odbačeni kao besmislice.⁴ Uslijed postupnog nestajanja tradicije pripovijedanja, oni bivaju zaboravljenima, što rezultira još većim stupnjem fragmentarnosti zabilježenih tekstova.

U istinitost predaja se vjeruje ili se prije vjerovalo, njihov sadržaj veže se uz lokalne događaje i stvarne lokacije, a protagonisti nerijetko imaju imena i prezimena ili su u njihovoj ulozi sami kazivači, što ih naoko čini jedinstvenima. Međutim, njihovi motivi (što je posebno izraženo kod predaja o zakopanom blagu) imaju odgovarajuće paralele u usmenoj književnosti i vjerovanjima južnih Slavena, ali i drugih naroda.⁵

*Pričanja o zakopanom blagu neobično su bogata, zanimljiva i raznolika i splet su u kojemu se zrcale povijesna sjećanja, praznovjerje, realna životna neimaština, a u isto vrijeme i želja za iznenadnim bogaćenjem.*⁶ Prisutnost mnogobrojnih ostataka naselja i nekropola iz davnih vremena, ali i prirodne tvorevine kao što su pećine i stijene, te težak život Podgoraca, utjecali su na priče ovog kraja koje vuku korijene iz starijih tradicija usmenog književnog stvaralaštva.

Sadržaji usmenih predaja nerijetko su vezani uz stvaran povijesni događaj ili osobu,⁷ tj. tragovi povijesti ugrađeni su u njih na bezbroj načina.⁸

¹ Tijekom istraživanja korišten je oblik nestrukturiranog i polustrukturiranog intervjua.

² Također, zahvalio bih osobama bez čije pomoći i strpljenja ovaj rad ne bi bio moguć: dr. sc. Milani Černelić, Marijeti Rajković, dr. sc. Vitomiru Belaju, dr. sc. Borisu Olujiću, Jani Mihalić, Mariu Katiću, Ani Mikulki, Bojanu Mucku, Lei Vene, Borisu Derežiću i Goranki Perković. Naposljetku, posebno bih zahvalio Gradskom muzeju Senj i prof. Blaženki Ljubović na pokrivanju troškova smještaja tijekom boravka u Svetom Jurju.

³ Ukoliko govorimo o vrsti usmene proze, zabilježena kazivanja pobliže bi trebalo odrediti kao predaje (M. BOŠKOVIĆ-STULLI, 2006, 22-23).

⁴ Usp. V. PALAVESTRA, 1966, 7.

⁵ M. BOŠKOVIĆ-STULLI, 1959, 200; 2006, 162, 148; LJ. MARKS, 1987, 64.

⁶ LJ. MARKS, 1987, 61.

⁷ LJ. MARKS, 1987, 61.

Iako je stvarnost u njima dehistorizirana djelovanjem raznih elementa tradicijske duhovne kulture, predaje često iz nje izvire ili se u nju vraćaju.⁹ Kako kazivač, tj. pripovjedač, vlastitim sjećanjem, iskustvom i afinitetima unosi određen osobni upliv u tradicijski tekst, nemoguće je zanemariti njegovu ulogu u oblikovanju pojedinih predaja. Također, preplitanje različitih lokalnih tradicija te njihovo stapanje čine svaku od ovih priča drugačijom i novom.¹⁰

Cilj ovog priloga je prikazati stanje na terenu, tj. izložiti prikupljene predaje o zakopanom blagu u slijedu koji se s obzirom na sličnost motiva učinio najprikladnijim. Na taj način moguće je izolirati određene elemente predaja, te ih usporediti s istovjetnim primjerima iz susjednoga, ali i udaljenijih područja kako bi se potvrdilo stapanje različitih tradicija, bilo lokalnog ili šireg karaktera, s krajnjim ciljem da se prezentira što potpunija slika duhovne kulture primorskih Bunjevaca, te da se dokažu njezini korijeni u starijim tradicijama koje se rasprostiru na velikom geografskom području. Naposljetku, potrebno je napomenuti kako nije zanemarena ni lokalna komponenta ovih pričanja, koja predstavlja potencijal u smislu turističke ponude i razvoja. Također, u okviru mjesta radnje koja se odvija u predajama, postoji mogućnost otkrivanja dosad neevidentiranih arheoloških lokaliteta na području koje je kontinuirano naseljeno od neolitika do današnjih dana¹¹.

Predaje o zakopanom blagu

Ostatke brojnih starih suhozida i gradina, a posebno bunara (Sl. 1),¹² usmena predaja pripisuje Grcima koji su ih navodno gradili u vrijeme kada su živjeli na ovim prostorima. *Protjerao* ih je snijeg koji je pao u lipnju, o Petrovu, *pa su oni sa saonicama ošli*,¹³ a iza sebe su ostavili zakopano blago. Nikola Marković iz Oltara prisjeća se kako je njegov otac pričao da se kod Kućišta (livade na granici šumarija Krasno i Otočac) nalazilo zlato u šipkama koje su tamo Grci pohranili. Bilo je *u ciglu uzidano*. Grci su se vratili *nakon kolko godina*, tragali su za njim, ali bez uspjeha. Onda je nevjerevo poharalo šumu i izvalilo jednu bukvu čije je korijenje izbacilo ciglu i tek su ga tada pronašli.

⁸ M. BOŠKOVIĆ-STULLI, 2006, 148.

⁹ V. PALAVESTRA, 1966, 5; 2004, 14 (prema Z. KARANOVIĆ).

¹⁰ L.J. MARKS, 1987, 64.

¹¹ A. GLAVIČIĆ, 1966, 383-385.

¹² Na širem području, stara pojilišta za stoku i bunare stanovništvo naziva "grčkim bunarima" (B. MODRIĆ, 1965, 248; A. GLAVIČIĆ, 1967/68, 39-40; D. BIRT – M. DRONJIĆ, 2008, 316-319).

¹³ Nikola Marković *Ključić*, Oltari; Niko Vrban, Matešić Pod.

Sl. 1. "Grčki bunar" na Orijama, snimio Matija Dronjić, 18. 5. 2007.

Pričanja o povratku Grka sjeća se i Mićo Vrban iz Pandora. U Sv. Juraj je došao brod iz Grčke te su pomorci pitali mještane gdje je Lukovo. Kada su saznali, otišli su po blago i dobro nagradili onoga tko im je pomogao, tj. *što je kaza di je zlato*. Blago se nalazilo *dvajst metari od mora*, sakriveno u stijeni u koju udaraju valovi.

Općenito govoreći, predaja o Grcima kao starom stanovništvu rasprostranjena je na čitavom dinarskom području, ali i šire. Postoji iscrpna znanstvena literatura na ovu temu, među kojom se posebno ističe rad Vlajka Palavestra. O problemu predaja o starom stanovništvu pisao je u više navrata, a poseban interes posvetio je realnoj osnovi ovog motiva. Kao izuzetno vrijedno pomagalo za ovu raspravu pokazao se indeks objavljene građe¹⁴ te zbornik povijesnih usmenih *predanja* s prostora Bosne i Hercegovine¹⁵, izdan posthumno.

U susjednim područjima velebitskog Podgorja također su zabilježene priče o Grcima. Stanovnici Vrbnika na otoku Krku nazivali su stare crkve

---

¹⁴ V. PALAVESTRA, 1966.

¹⁵ V. PALAVESTRA, 2004.

gerškim crikvama, te su govorili kako su iz vremena kada je ovuda bila gerčarija, kada su ovdje stavali Grci.¹⁶ U Primorju je Dragutin Hirc zabilježio nekoliko takvih priča,¹⁷ primjerice kako ljudi pripovijedaju, da je prije nekoliko godina pod Kostrenu doplovio grčki brod, da su Grci polag starih pisama stanovita mjesta tražili, išta našli, silno blago digli i preko noći odputovali.¹⁸

Pravo obilje reminiscencija o navodnom boravku Grka na ovim prostorima postoji u Lici. Prisutni su toponimi, kao što su na primjer *Grčka gradina* ili *Grčko groblje*¹⁹, razne predaje o gradinama²⁰, crkvama²¹, zdcencima²² i špiljama²³. Nadalje, u Čakovcu Oštarijskom je prije nekoliko godina zabilježeno pričanje kako je *usred Petrove pao snijeg preko metra te su Grci koji su tu živjeli na vlačicama i volovima otišli da se nikad ne vrate*.²⁴ Naposljetku, nemoguće je zaobići predaju o Mrsinogradu, gradini nedaleko od današnjeg Mrsinja u Lici, u kojoj se motiv odlaska Grka isprepliće s motivom zmije čuvarice zakopanog blaga, koja je zapravo začarana djevojka.²⁵

¹⁶ I. ŽIC, 1900, 221-222.

¹⁷ D. HIRC, 1996, 97, 105, 110, 122, 124, 163, 169, 170, 171, 187.

¹⁸ D. HIRC, 1996, 171.

¹⁹ R. GRUJIĆ, 1917, 127, 168, 171, 175, 187, 189.

²⁰ *O gradu Pustom Perušiću priča narod da ga je sagradio neki Grk imenom Perus, od kojeg je grad dobio ime svoje, a Turci su ga obnovili i u njemu držali jaku stražu, kad su osvojili Liku i Krbavu* (M. MAGDIĆ, 1909, 129).

²¹ *Oštarska crikva Majke Božje jako je stara, ôkna su slična klinu, a pod je ravan. Kažu da su ovu crikvu Grki sazidali* (J. BOŽIČEVIĆ, 1900, 179).

²² *Vele, da se zovu "Volarice" zato, što je tu ednom bila šuma, pa vò iša u goru i žvala konop, pa ljudi zvono čuju. kad oni tamo, a vò naša' crikvu. Grci su sagradili crikvu. Ima na njoj kamen više vrata, kojeg niko ne mere pročitati. ništa nije miñalo na njoj, nego krov. Od ti' dob se prozva ono msto "Volarice". Nikoliko koračaja od crikvice ima voda "Kovčeg". Sagradili je Grci* (I. KRMPOTIĆ, 1900, 133).

²³ *Nasuprot brdu Veľumu na sjeveroistočnoj strani uzdiže se brdo Krpeľ. Pod tim su brdom dvije podzemne spiļe. Jedna se zove Ponor, a druga Grčka jama. Narod pripovijeda da joj je ime od toga, što su u njoj negda stanovali Grci* (M. MAGDIĆ, 1909, 132).

²⁴ B. OLUJIĆ, 2007, 220.

²⁵ *Mrsinograd je po pričaņu narodnom sagradio neki grčki kralj. On je opazio na Pļešivici nešto jako bijelo i poslao poslanike, da vide što je ono bijelo. Poslanici kraljevi donesu s Pļešivice snijega i dadu kralju. Kralj je uzeo snijeg, što su mu poslanici donijeli, i stavio ga na ruku, a kad vidje da od toga ruka zebe te ga odmah nestaje, kralj se toga preplaši i pobježe sa svojom porodicom. Samo mu jedna kći ne htjede ići, već ostade u gradu gdje je ostalo zakopano golemo blago. Kralj je tu svoju kćer prokleo, da se u zmiju pretvori i tako ostane čuvajući to blago, dogod ljudsko ne poľubila lice. Ova se djevojka doista u zmiju pretvorila i ostala čuvajući blago. – Pred više godina neki pastir iz sela Vranovače dospje sa svojim stadom prije sunca pred Mrsinograd te pred gradom zagleda bijelo obučenu djevojku, gdje pleše. Pastir se uplaši i htjede hježati, no djevojka ga prizove i stane mu pripovijedati ovu stvar mogleći ga, da je izbavi i spase, da će se njih dvoje uzeti te će sve ono blago, što je u gradu, biti njihovo. Pastir pristane, i djevojka se stvori*

Prema riječima Nike Vrbana iz Matešić Poda, nedaleko od sela, na njivi zvanoj Kalić, nalaze se ostatci grčkih zidina i bunara. *Stari* su pričali kako se na tom mjestu nalazilo naselje koje su Grci sami spalili. Neka djevojka nije mogla imati djece, pa se zaklela *da bar da bog da zmiju rodila. I rodila zmiju!* Nakon toga su Grci zapalili čitavo naselje, a ona je počela plakati i naricati govoreći *Kalić gori, majku srce boli*. Kazivač završava priču govoreći kako bi možda iz te zmije *cura bila danas!*

Zmija koja se pretvara u djevojku predstavlja motiv predaje zabilježene u Vidovcu Cesaričkom, zaselku nedaleko od Karlobaga. Braća Kovačević navode kako na mjestu "starog Vidovca" *ima još i sada osam rimskih bunara, za kojih se zna, za deveti se ne zna jer je pun zlata, a i zmija na njemu*. Navodno su blago zakopali Rimljani kada su bježali *od gore* (iz smjera Baških Oštarija).²⁶

Gotovo identičnu priču zabilježio je Nikola Bonifačić Rožin godine 1956., prema kazivanju Petra Kovačevića, 24-godišnjeg cestara iz Vidovca: *Zovu Pod Vidovac. To su ruševine. Tamo su stanovali Grci. Otišli su zbog bure, a neki zbog Turaka. Priča se, da tu ima devet bunara, a u jednome da ima zatrpano zlato. Ne može ga niko pronaći. Kažu da je zakleto i da ga zmija čuva. Tko ga dođe prvi uzeti, taj će ostati mrtav.*²⁷

Prema riječima Ivana Prpića *Grgina* iz Vidovca Cesaričkog, dok je bio dijete, baka mu je pričala kako je nedaleko od sela sakriveno blago. Nitko ga nikada nije pronašao i vjerovalo se da je bilo ukleto. Navodno bi *umra onaj ko bi to dira*. Zlato čuva crna zmija koja je zapravo ukleta djevojka, a izbacila bi se tako da u obličju zmije odabere nekog momka kojem bi prišla, a on bi joj dopustio da ga poljubi, bez da ustukne. Također, navodi kako je njegova baka znala za osam bunara, ali ne i za deveti, u kojem se nalazi blago.

Zmija čuvarica blaga, koja je zapravo začarana djevojka, čest je i vrlo raširen motiv predaja.²⁸ Kako prenosi Dragutin Hirc, *u seocu sv. Kuzme, a kod istoga grada, ima jedna pećina (spilja) zarasla bršljanom. U njoj da živi zmija, koje bi bio pun kabao. Zmija je do 300 godina stara i ukleta djevojka.*²⁹ U gradu Cresu zabilježena je predaja s motivom ubojstva vezanog za zakopano

-----
zmijom te je plazila po nekom štapu, da poljubi pastira. No pastir, čim bi se zmija primaknula k njegovu licu, svaki put bi je stresao. Kad je pastir zmiju i treći put stresao, ona je cičeći otišla u grad i uklela pastira, da mu tri put opustjela kuća. Pastir se nato vratio kući i brzo za tim umr'o, a kuća mu je već dva puta bila pusta (M. MAGDIĆ, 1909, 127-128).

²⁶ Božo Kovačević *Čokin*, Vidovac Cesarički.

²⁷ N. BONIFAČIĆ ROŽIN, rkp. IEF, 1956, 71.

²⁸ V. PALAVESTRA, 2004, 135, 153-156; M. BOŠKOVIĆ-STULLI, 1999, 132.

²⁹ D. HIRC, 1896, 20.

blago, a glavni protagonist je djevojka u obličju zmije, koja je dobrovoljno pristala da bude ubijena kako bi ga čuvala.³⁰

Prema riječima Borisa Perića i Tomislava Pletenca, *identične elemente koji se pronalaze u legendama o zakopanom blagu nalazimo na jednom sasvim neočekivanom mjestu – u rekonstrukciji praslavenskog mita*. Autori interpretiraju pojedine motive ovih predaja (između ostalih, i motiv zmije čuvarice) pomoću radova Vjačeslava Ivanova i Vladimira Toporova, Radoslava Katičića te Vitomira Belaja, koji su ustanovili obrise praslavenskog mita.³¹ U svjetlu njihovih zapažanja, potrebno je napomenuti kako bi se pojedini motivi predaja zabilježenih u Podgorju također mogli povezati s praslavenskim mitom. Dakako, uz zmiju čuvaricu blaga, potencijalno zanimljiv motiv je i broj devet, tj. broj bunara. Njegova povezanost s Perunom, slavenskim Gromovnikom, potvrđena je pomoću arheoloških, povijesnih i folklornih izvora, te je zasigurno imao ulogu u mitskom poimanju svijeta starih Slavena.³²

Motiv broja devet zabilježen je i u zaselku Razbojište. Ivan Miškulin *Škoda* ispričao je kako je neki sumještatinin radio u Slavoniji, gdje je jednom zgodom naišao na nekog starog Slavonca koji ga je ispitivao odakle je. Ovaj ga je upitao zna li gdje je brdo zvano Razvoj, a starac mu odgovori potvrdno te reče: *U Razvoju, s istočne strane, gdje je ono brdo – osam pušaka od moje kumpanije! U pećini je i složene su dole i deveta je moja, sa zlatom optočena! Bi li ti to meni moga...? Pećina je zatvorena sa žrvnjom. Ujutro rano kad Sunce upre – tu je*. Čovjek je tražio, ali ništa nije mogao pronaći.

Broj devet je i drugdje povezan sa zmijom - čuvaricom blaga. Indikativna je priča Jakovlje u okolini Zagreba gdje je zapisano: *Ispod Slemena je selo Jakovle, bliže Podsuseda, i tamo je jedan breg. Tu je pušina zmija, velika rupa, gdje su zmije. U toj pušini je kralj od zmija sa zlatnom jabukom. Ko bi tu jabuku zel, bi postal bogat. Ali bi moral kroz devet zatvorenih vrata bežati i za sobom zaključavati da ga ne vlovi kralj zmijski*.³³

---

³⁰ *Negda biju najme judi, ki su bili bogati, našli jenoga mladića al divojku, pak jih pitali, 'ko će nim čuvat blago, dokle se oni od kede lârgo (daleka) vrâte. A kada biju oni rekli, da će čuvat, onda bi nin bogataš odsekal glavu. Skopal bi zatin velu i dalboku jamu, va ku bi stavil blago, a od zgor blaga stavil bi onoga mladića al divojku, ki je jimel čuvat. (...) Z ote raki pride van jedan veli gad, ki se ovije oko onoga ščapa tako, da bude njegova glava va jistoj visine, koj i onoga šloveka. Sada šlovek mora toga gada tri puti bahnut (polubiti), ali, kada ga bahnuje, ne sme se prestrašit, aš, 'ko bi se prestrašil, gad bi pal gaspet u raku, a on šlovek već ne bi mogal dobit onoga blaga. Ova gad je ona divojka, ka blago čuva. Obarñena je va gada zato, če se je obečala, da će čuvat, i pustila ubit* (A. BARTULIN, 1903, 134-135).

³¹ B. PERIĆ – T. PLETENAC, 2008, 88-92.

³² Više u V. BELAJ, 2007, 83-84, 159-162, 351-356, 410-412; R. KATIČIĆ, 1989, 55.

³³ LJ. MARKS, 1998, 100.

Devetora vrata su, kao i devet bunara, prolaz u drugi svijet, no samo su jedna prava – baš kao i bunar u predaji iz Vidovca Cesaričkog. Tome svjedoče paralele kod zapadnih Slavena. U Thietmarovom opisu hrama boga *Zurasica* (Svarožića), koji se nalazio u "gradu" zvanom Riedgost, navodi se kako ima devetora vrata (*civitas ipsa novem portas habet*), a ruska Ipatijevska kronika donosi uz godinu 1114. baltski mit o Soviju koji odlazi u podzemlje kroz deveta vrata. Nadalje, na dva arheološka lokaliteta koja se mogu pripisati Slavenima prisutan je broj devet. Radi se o velikomoravskom gradištu iz IX. st. kraj Břeclava (Češka) zvanom Pohansko (Pogansko), te još boljem primjeru, Perunovom svetištu u Novogorodu (Rusija), gdje su otkriveni tragovi mjesta na kojem se pretpostavlja da je stajao Perunov kip koji je bio okružen jarkom s osam apsidalnih proširenja u kojima su pronađeni tragovi paljevinskih žrtava.³⁴

Također, treba obratiti pozornost i na žrvanj, koji u priči Ivana Miškulina *Škode* zatvara pećinu s blagom. Naime, žrvanj je praslavenski (i praindoeuropski) mitski rekvizit – njime Perun izbija iskre, tj. munje.³⁵

U nekoliko predaja zabilježenih tijekom istraživanja, jedna od uputa za uspješno pronalaženje blaga veže se uz izlazak sunca. U Kladi se pričalo da je neki Modrić pronašao blago koje su hajduci sakrili negdje ispod Čepuraša, jednog od tri vrha istoimenog brda. Navodno ga je neki Vojvođanin savjetovao da gleda iznad kojeg vrha sunce izlazi prve nedjelje u osmom mjesecu, te da će na taj način pronaći blago. U potrazi za blagom Modriću je pomagao neki Legac, sve dok mu jednom nije iznenada otkazao rekavši da od toga nema ništa, nakon čega je kupio zemlju i mlin u Žrnovnici.³⁶

Vladan Balen iz Živih Bunara sjeća se kako mu je svekar pričao da su hajduci sakrili blago u pećini ispod vrha Mandelovac, koja *gleda u izlaz sunca prema istoku*. Jedan od hajduka, navodno Bosanac, ostavio je pismo s instrukcijama kako doći do blaga. Pismo su pronašli u Bosni, a hajduk ga je napisao jer je ostario i više nije mogao otići na to mjesto. Svekar je tu priču čuo od nekog starog čovjeka te je i sam bezuspješno tražio skrovište. Prema riječima kazivača, jednom prilikom, dok je lovio, slučajno je došao do pećine, ali je nije istražio jer tada još nije znao za priču o blagu. Nakon toga je išao opet, *mučija se, znojija, trudija, dane gubija*, ali je nikako nije mogao ponovno pronaći.

³⁴ V. BELAJ, 2007, 83-84, 410-412.

³⁵ Nije na odmet spomenuti kako se unutar "svetog trokuta" pored Ivanca nalazi važan mitski topos – stijena koju stanovništvo naziva *žrvna peč* (V. BELAJ, 2007, 427-428.).

³⁶ Tomo Modrić *Lovrić*, Gornja Klada.

Sl. 2. Matija Dronjić u razgovoru s kazivačem Božom Kovačevićem Čokinim.
Snimila Marijeta Rajković, 11. 11. 2007.

U narodu postoji predodžba da je mjesto na kojem se nalazi blago zapisano te se takve predaje najčešće odnose na povratak "starog stanovništva" po njega.³⁷ Za područje Primorja Hirc navodi kako *još danas dolaze starci iz daleka Hellasa, da traže polag starih pisama zakopano blago*,³⁸ a na Mljetu je zabilježeno sljedeće: *Ako kad vidiš čovjeka u spili, zgrabi mu brzo knjigu i pobijegni, ali se ne obrći, pa ćeš u knjizi naći, gdje je zakopano blago*.³⁹ Stanovnici Mljeta su govorili kako bi ponekad *dojedrio kakav grčki brod, s koga bi se kriomice iskrkali ljudi, iskopali blago i otplovili*.⁴⁰

Uz zapis mjestu gdje je blago zakopano, u nekim slučajevima, uspješna potraga ne ovisi o promatranju izlaska sunca, već je važno da osoba koja ga traži ugleda more, koje se s pravog mjesta vidi na osobit način. Božo Kovačević Čokin (Sl. 2) iz Vidovca Cesaričkog pripovijeda kako je njegov stric Nikola pronašao neku knjigu u kojoj je zapisano da se u klisuri nedaleko od Karlobaga

³⁷ V. PALAVESTRA, 1966, 75-76, K 6.3.

³⁸ D. HIRC, 1996, 110.

³⁹ T. M. MACAN, 1932, 232.

⁴⁰ T. M. MACAN, 1932, 233.

nalazi zemljani ćup sa zlatom. Stajao je na kamenoj ploči unutar pećine, a ona je bila dobro sakrivena. Kako bi se pronašlo zlato, tj. pećina, čovjek je morao stati pred tu klisuru na jednu kamenu ploču tako da *vidi more kroz onu doli pukotinu*, kao jedro na brodu, *al prvo ono jedro, ne veliko*. Tada bi se trebao okrenuti nadesno i pronašao bi blago. Nakon što se stric Nikola vratio iz Amerike *i on je tu sta, i on se okrenija*, ali zlata više nije bilo. Kazivač navodi kako se na tom mjestu točno *pozna od ćupa, kako je ćup stao unutra*.

Nadalje, Vladan Balen spominje priču koja govori kako je kralj Bela zakopao neko blago kad je prolazio ovim krajem. Nalazilo se u Zovinama, na mjestu s kojeg se iz te dražice more vidi poput jedra broda, ispod isklesanog kamena u *obliku piramidice*. Kazivač tvrdi da je pronašao taj kamen, ali blago je već netko odnio. Danas to mjesto više ne postoji, jer je dražica zatrpana kamenjem nakon miniranja terena za izgradnju žičare u Stinici. Prema riječima Vladanove supruge, Marije Balen, i ovu priču su čuli od njezina oca, a njemu ju je ispričao jedan stari stric u Miškovićima: *Stari dida je tad bija, onda je on njega zva da će on njemu ispričat*.

Predaja o blagu kralja Bele zabilježena je i u Jablancu. Pavao Miškulin spominje stanoviti "Zlatni bunar" koji se nalazi kod Bilena. Prema pričanju, kada je Bela IV. *bježa ispid Turaka sa škoja ovih*, gonio je trideset mula natovarenih zlatom koje je zakopao. Kopajući na mjestu na kojem su pretpostavljali da je ono nalazi, ljudi su iskopali bunar. Iako su u ovoj predaji Turci u ulozi progonitelja, u drugim slučajevima se uloge mijenjaju. Tako se priča da su u provaliji zvanoj Turska vrata Turci u bijegu zakopali blago.⁴¹

Iako je Bela IV. živio u trinaestom stoljeću, tj. davno prije osmanlijskih provala na ove prostore, predaja ga dovodi u vezu s Turcima. Predaja o gradu Modrušu ima sličan motiv, ali se spominje biskup Krištofor, koji je također povijesna osoba i koji je uistinu pobjegao pred Turcima iz Modruša u Novi godine 1493., zakopavši svoje blago u zdenac.⁴² Nadalje, predaja o gradu Belaju, također spominje stanovitog Belu – grčkog kralja prema kojem je gradina dobila ime.⁴³ Ono što je značajno kod obje predaje iz Podgorja je činjenica da je stanoviti Bela prolazio ovim krajem, tj. bježao od nekoga. Stoga, u ovom slučaju je izgledno kako se vjerojatno zbog obrazovanja kazivača (ili

⁴¹ Milan Balen *Franić*, Balenska Draga.

⁴² *O gradu Modrušama priča narod, da su ga sagradili Grci i da je blizu stolne crkve modruške bio zdenac, u koji je biskup Krištofor, kada je pred Turcima morao bježati iz Modruša u Novi Vinodolski, dao baciti cijelo blago svoje i zatim ga zasuti, da se ne bi Turci dočepali blaga* (M. MAGDIĆ, 1909, 132).

⁴³ *Iza Nemra stanovali su na gradini Grci, iza Grka Turci. Nihov se kralj zvao Bela, pa je po njemu grad dobio ime Belaj* (M. MAGDIĆ, 1909, 124).

čak nekog starijeg pripovjedača) zamijenilo prvotnog protagonista hrvatsko-ugarskim kraljem. Nije nemoguće pretpostaviti da su se uslijed preplitanja različitih usmenih tradicija, elementi ovakvih predaja zajedno s određenim saznanjima o Beli IV. stopili u oblike zabilježene u Podgorju.

Uz blago kralja Bele spominje se i blago kralja Trojana. Nalazilo se na Borovom vrhu, a prema riječima Ivana i Marije Ažić iz Ažić Lokve, stari su pričali da su ga ljudi tražili na sve strane, ali ga nitko nije našao. Na upit o kralju Trojanu, kazivač je kratko odgovorio: *Kralj Trojan ima kozje uši! Nisi čuja za to?*⁴⁴

Na velikom broju lokaliteta obuhvaćenih terenskim istraživanjem kazivači se sjećaju kako su ljudi tragali za blagom. Primjerice, neki Jure Modrić je u Starigradu kod Senja tražio zakopan novac, pa je pronašao ostatke starog krova.⁴⁵ Zakopano blago se javljalo i u snovima. Prema riječima Dragutina Jurčića iz Jablanca, neki Jozo je sanjao da će pronaći blago ispod kamene ploče koja se nalazila u njegovu vrtu. Pomicao ju je polugama i kopao ispod nje, ali ništa nije pronašao. Također, nedaleko Vidovca Cesaričkog se nalaze prevrnute ploče od kamena (tj. stare grobnice) koje su ljudi otkopavali i otvarali u želji da pronađu blago.⁴⁶

Prema pričanju članova obitelji Matijević iz Gustih Zidina, i domaće životinje su imale ulogu u potrazi za blagom. U Velikoj dragi (nedaleko zaselka) nalazi se neka pećina *i da koza di rogom zapne kad uđe valjda unutra, di rogom zapne da je ondeka* (blago, op. a.). Motiv stoke koja ga dotiče također je prisutan u usmenoj predaji južnoslavenskih naroda, a u nekim primjerima se veže uz motiv siromašnog ili osakaćenog djeteta (često ženskog) kojem je namijenjeno da ga pronađe, čemu ovdje nije slučaj.⁴⁷

Iako postoji mogućnost da se čovjek iznenada obogati, isti kazivači upozoravaju kako kopanje blaga može biti opasno. Nevezano za pećinu u Velikoj dragi, ispričali su priču o ćupu sa zlatom koji je uklet, te da osoba koja ga pronađe treba znati ukloniti prokletstvo, jer *ako ne, da moreš nestat*.

Kao posljednju postaju šetnje po predajnom krajoliku velebitskog Podgorja svakako treba istaknuti Strogir (Sl. 3). Ova masivna stijena izbija gotovo vertikalno iz velebitskog krša čineći impresivan prizor. Uz Strogir se

---

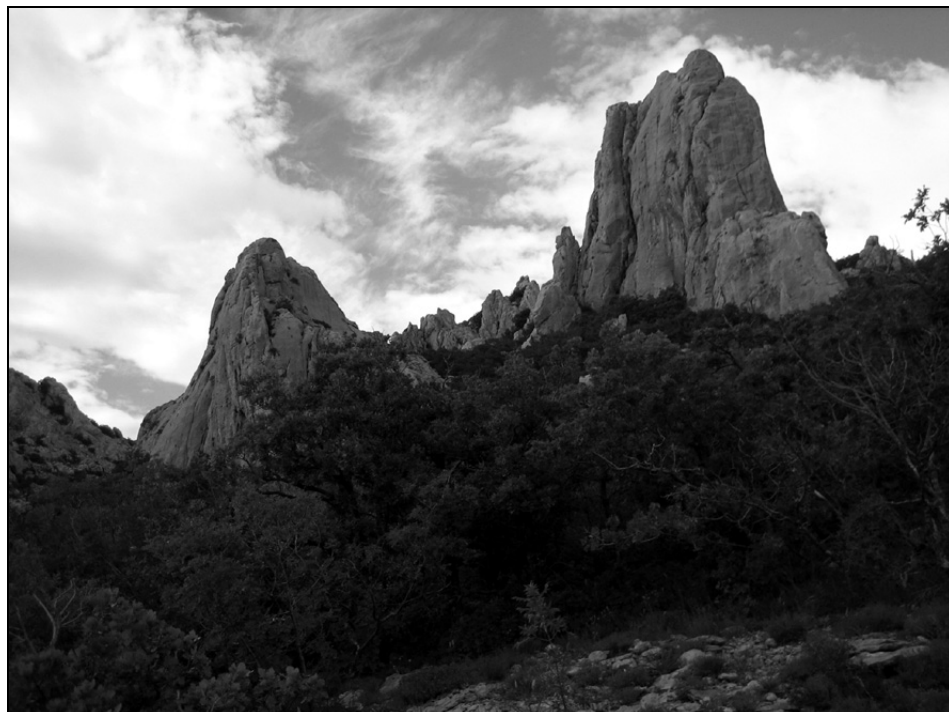
⁴⁴ Priča o nakaznom vladaru koji se u hrvatskim predajama zove Trojan ima velik broj lokalnih inačica. Pripovijeda se od vremena antike do danas, a rasprostiranje obuhvaća prostor od Irske do Kine (M. BOŠKOVIĆ-STULLI, 2007, 152).

⁴⁵ Tomo Modrić *Lovrić*, Gornja Klada.

⁴⁶ Ivan Prpić *Grgin*, Božo i Josip Kovačević *Čokini*, Vidovac Cesarički.

⁴⁷ V. PALAVESTRA, 1966, 75, K 6.1.

vežu predaje da su *gore viške* ili da *navrh njega vile kolo igraju*,⁴⁸ da se na njega nitko ne može popeti⁴⁹ i na kraju, kako su pričali *stari ljudi i babe*, da bi se obogatio onaj tko bi se popeo na vrh⁵⁰, tj. *ako se neko popne, naći će gore zlato*.⁵¹

Sl. 3. Stogir, snimio Nikola Derežić, 2. 7. 2006.

Zaključak

Predaje o zakopanom blagu zabilježene na području velebitskog Podgorja raznolike su i bogate. Gotovo su sve vezane uz lokacije koje su stvarne, bilo da se radi o kakvim starim ruševinama, skrovitim pećinama ili impresivnim prirodnim oblicima o kojima se pričaju fantastične priče, kao što

⁴⁸ Tomo i Blaž Matijević *Mrakanovi*, Anica Matijević, Guste Zidine.

⁴⁹ Dragutin Jurčić, Andrija Miškulin, Jablanac; Tomo i Blaž Matijević *Mrakanovi*, Anica Matijević, Guste Zidine.

⁵⁰ Dragutin Jurčić, Jablanac.

⁵¹ Andrija Miškulin, Jablanac.

je na primjer Stogir. Kazivači nerijetko objašnjavaju kako doći do tih mjesta i u predaje koje su čuli od svojih starih, unose osobnu crtu. Tako su često i sami u ulozi protagonista, što je lijepo prikazano na predajama koje je ispričao Vladan Balen, ili pamte one koji su tragali za blagom.

Iako su pričanja Podgoraca na prvi pogled jedinstvena, komparacijom njihovih motiva s motivima istovrsnih predaja otkrivamo da su dijelom usmene tradicije velike rasprostranjenosti. Nadalje, komparacija s primjerima iz susjednih područja svjedoči o preklapanju raznih lokalnih tradicija što čini svaku od ovih predaja drugačijom, ali njihovi motivi nam daju naslutiti zajedničke izvore raznih elemenata koji su nedvojbeno arhaični. Usmene predaje o starom stanovništvu (u ovom slučaju o Grcima) suvremeni su odraz mitoloških predstava koje je usmena tradicija prenosila s većim ili manjim modifikacijama do današnjih dana. Mogli bismo ih promatrati kao postmitološke usmene predaje u koje su upleteni realni događaji te prilike iz prošlosti ljudi koji ih kazuju.⁵² U prilog tome govore i tragovi praslavenskog mita, koji su uslijed preklapanja raznih tradicija inkorporirani u usmenu predaju Podgoraca.

Također, treba uzeti u obzir potencijalnu arheološku važnost predajnog krajolika Podgorja. U nekim slučajevima, pričanja o zakopanom blagu vežu se uz evidentirane arheološke lokalitete, što je najbolje vidljivo na primjeru vidovačke predaje, koja je smještena na prostor "*starog Vidovca*", kako kazivači nazivaju ostatke kasnoantičkog lokaliteta nadomak Karlobaga na kojem će u ranom srednjem vijeku nastati slavenski *Vidovgrad*. Nedvojbeno je da Podgorci pričaju o starom stanovništvu objašnjavaju materijalne tragove prošlosti zatečene u svome okruženju, a kako je dokazao Boris Olujić na arheološkim lokalitetima u Lici i Ogulinsko-plašćanskoj udolini, *tragom toponima "grčki" gotovo nepogrešivo možemo doći do prapovijesnog, vrlo često upravo Japodskog, željeznodobnog naselja ili groblja. Rjeđe, ali još uvijek često, taj se toponim može odnositi i na antički ili srednjovjekovni lokalitet.*⁵³

S obzirom na to da se mnogi elementi predaja o zakopanom blagu s podgorskog područja mogu pronaći u bogatom repertoaru pričanja o starom stanovništvu, tj. Grcima, na čitavom prostoru njegova rasprostiranja, vrlo je izgledno da se barem na nekim mjestima koja spominju podgorske predaje nalaze dosad neevidentirani arheološki lokaliteti. Kako bi se ova teza testirala, potrebno je poduzeti opsežnije istraživanje čiji bi prvi korak bila izrada detaljne

---

⁵² V. PALAVESTRA, 2004, 14.

⁵³ B. OLUJIĆ, 2007, 220.

karte predajnog krajolika primorske strane velebitske padine, nakon čega bi se interdisciplinarnim pristupom profilirali lokaliteti za arheološko rekognosciranje.

Ukoliko ostavimo po strani činjenicu da su motivi ovih pričanja prisutni na velikom prostoru i osvrnemo se na njihovu lokalnu komponentu, pored ispomoći kod arheoloških rekognosciranja, ona nam služe kao vrijedan i zanimljiv izvor za razumijevanje duhovne kulture primorskih Bunjevaca. Naposljetku, sinergija prirodne ljepote ovog kraja, njegove povijesti i tradicijske kulturne baštine predstavlja nedovoljno iskorišten potencijal koji bi mogao pridonijeti turističkom razvoju čitavog Podgorja te ako već ne zaustaviti, onda barem ublažiti njegovu daljnju depopulaciju.

*Popis kazivača*⁵⁴

Ana Ažić, r. 1934., Ažić Lokva
Ivan Ažić, r. 1934., Ažić Lokva
Marija Balen, dj. Dundović, *Ivanović*, r. 1924., Živi Bunari
Milan Balen *Franić*, r. 1931., Balenska Draga
Vladimir (Vladan) Balen *Jurić*, r. 1922. u Balenskoj Dragi, Živi Bunari
Dragutin Jurčić, r. 1928. u Kaliću (Prizna), Jablanac
Božo Kovačević, *Čokin*, r. 1940., Vidovac Cesarički
Josip Kovačević, *Čokin*, r. 1945., Vidovac Cesarički
Nikola (Niko) Marković *Ključić*, r. 1941., Oltari
Anica Matijević, dj. Bucić, r. 1942. u Selinama (Zadar), Guste Zidine
Blaž Matijević, *Mrakanov*, r. 1949., Guste Zidine
Tomo Matijević, *Mrakanov*, r. 1940., Guste Zidine
Andrija Miškulin, r. 1946., Jablanac
Ivan Miškulin *Škoda*, r. 1936., Razbojište
Pavao (Pave) Miškulin, r. 1930. u Čuljatskom dolcu, Jablanac
Tomo Modrić, *Lovrić*, r. 1931., Gornja Klada
Ivan Prpić, *Grgin*, r. 1967., Vidovac Cesarički
Mićo Vrban, r. 1928., Pandore
Niko Vrban, r. 1957., Matešić Pod

Literatura

Andrija BARTULIN, Ukopano blago. Vjerovaña na otoku Cresu, *ZbNŽO*, 8(1), Zagreb, 1903, 134-135.

-----
⁵⁴ Obiteljski nadimci navedeni su kod kazivača koji su ih spomenuli tijekom razgovora. Velik dio kazivača ne pridaje značaj obiteljskim nadimcima, naime njihova upotreba postupno se gubi idući od sjevernog prema južnom Velebitu. Pojedini kazivači u lokalnoj zajednici diferenciraju se prema varijacijama osobnog imena (Pavao - Pave).

- Vitimir BELAJ, *Hod kroz godinu*, Zagreb, 2007.
- Danijela BIRT – Matija DRONJIĆ, *Opskrba vodom, Živjeti na Krivom Putu*, Zagreb, 2008, 307-319.
- Maja BOŠKOVIĆ-STULLI, *Istarske narodne priče*, Zagreb, 1959.
- Maja BOŠKOVIĆ-STULLI, *O usmenoj tradiciji i životu*, Zagreb, 1999.
- Maja BOŠKOVIĆ-STULLI, *Priče i pričanje*, Matica hrvatska, Zagreb, 2006.
- Juraj BOŽIČEVIĆ, Šušnevo Selo i Čakovac, *ZbNŽO*, 5(2), Zagreb, 1900, 161-200.
- Ante GLAVIČIĆ, Arheološki nalazi iz Senja i okolice (I), *Senjski zbornik*, 2, Senj, 1966, 384-426.
- Ante GLAVIČIĆ, Arheološki nalazi iz Senja i okolice (II), *Senjski zbornik*, 3, Senj, 1967/68, 5-45.
- Radoslav M. GRUJIĆ, Topografski rječnik gospićkog kotara, *ZbNŽO*, 22, Zagreb, 1917, 125-256.
- Dragutin HIRC, Što naš narod priča o nekim životinjama, *ZbNŽO*, 1, Zagreb, 1896, 1-26.
- Dragutin HIRC, *Hrvatsko primorje*, Rijeka, 1996.
- Radoslav KATIČIĆ, Hoditi-roditi. Tragom tekstova jednog praslavenskog obreda plodnosti, *Studia ethnologica*, 1, Zagreb, 1989, 45-63.
- Ivan KRMPOTIĆ, Iz osičke općine ili kulске kumpanije (u Lici), *ZbNŽO*, 5(1), Zagreb, 1900, 132-147.
- Tomislav M. MACAN, Čaranje i gatanje, *ZbNŽO*, 28(2), Zagreb, 1932, 224-234.
- Mile MAGDIĆ, Narodne priče o gradinama, *ZbNŽO*, 14(1), Zagreb, 1909, 124-133.
- Ljiljana MARKS, Usmene predaje o zakopanom blagu, *Etnološka tribina*, 10, Zagreb, 1987, 61-66.
- Ljiljana MARKS, *Hrvatske narodne pripovijetke*, Vinkovci, 1998.
- Božidar MODRIĆ, Etnografske crtice iz Podgotja, *Senjski zbornik*, 1, Senj, 1965, 246-253.
- Boris OLUJIĆ, *Povijest Japoda*, Zagreb, 2007.
- Vlajko PALAVESTRA, Narodna predanja o starom stanovništvu u dinarskim krajevima, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, 20/21, Sarajevo, 1966, 5-86.
- Vlajko PALAVESTRA, *Historijska usmena predanja iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo – Zemun, 2004.
- Boris PERIĆ – Tomislav PLETENAC, *Fantastična bića Istre i Kvarnera*, Zagreb, 2008.
- Ivan ŽIC, Vrbnik na otoku Krku, *ZbNŽO*, 5(2), Zagreb, 1900, 201-252.

Izvori

- Nikola BONIFAČIĆ ROŽIN, *Folklorna građa iz Hrv. Primorja pod Velebitom*, rkp. IEF 277, 1956.

BURIED TREASURE IN ORAL TRADITION OF PODGORCI

Summary

During April and November 2007 within the scientific project *Identities and ethno genesis of Coastal Bunjevci* under the leadership of Milana Černelić, PhD, from the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Philosophy in Zagreb some elements of the spiritual culture of the coastal Bunjevci in the area of Velebit Podgorje were researched. Despite the depopulation of this area and the complete disappearance of oral tradition, a large number of oral legends about buried treasure were noted. Podgorci (people from Podgorje) remember how many people (amongst them) unsuccessfully searched various locations although some people had found something and had become rich in this way. Although it seems that these legends are unique and local, their motifs have certain parallels in the oral literature and beliefs of southern Slavs and further afield.

First of all the perception of the Greeks who lived in these areas long ago comes up. The inhabitants believe that the remains of settlements spread in the environment belonged to Greeks and they tell stories how they moved here because of the snow, which happened in summer, more precisely on St. Peter's day. According to the tales, the Greeks left their treasure in different places and they returned to take it later. They would occasionally find it or with thanks to the help of the local inhabitants. Podgorci remember different instructions on how to find the treasure, looking to the rising Sun, looking for places from where the sea can be observed in a special way or the location was written in the letters of books. Goats touching the treasure with their horns or often it can be found in a jar which in some cases was cursed. Further more, alongside with the stories of buried treasure, the motif of a snake which guards the treasure is related and together with the motif of the number nine it makes a connection with the ancient Slavic mythical perception of the world. Legends about buried treasure are related to some historic events and personalities such as the escape of King Bela or the curse of the King of Troy, but with specific natural creatures such as Stogir.

Despite the large spread of the motifs presented in legends noted during the research, their local components were not neglected. Here is emphasized the need for further interdisciplinary research which would have the aim in the creation of a map of the legendary environment of Podgorje. In this way it would be possible to underline potential archaeological localities as well as represent the oral tradition of this region for tourist purposes.

Keywords: oral legend, buried treasure, "Grci", snake guard, ancient Slavic mythology